

การพัฒนาฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ

The Development of Biodiversity Database for Herbs as Food and Medicinal along Economic Tourism Routes in Sisaket

ศิริกมล ประภาสพงษ์,^{1*} ณิชญา บุรณะ²

Sirikamol Praphatpong,^{1*} Nutjaya burana²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ 2)ศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ 3)พัฒนาฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ ขอบเขตพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือเขตจังหวัดศรีสะเกษ ประชากรได้แก่เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาการเกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอ ชุมชน โรงเรียน วัด ปราชญ์ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเจาะจง ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ใช้การวิจัยแบบชุมชนเป็นฐาน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกบริบทพื้นที่ ชุมชน แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกเทป บันทึกเสียง แบบสนทนากลุ่ม แบบสังเกต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า 1)การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยทำการสำรวจในฤดูแล้ง และฤดูฝน พบพืชสมุนไพร จำนวน 287 ชนิด 2)การศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ พบสมุนไพรจำนวน 287 ชนิด แต่ละชนิดมีสรรพคุณที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรค 3)เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ โดยระบบที่พัฒนาขึ้นได้แบ่งกลุ่มผู้ใช้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ดูแลระบบสามารถทำ การ เพิ่ม ลบ ปรับปรุง และค้นหาข้อมูลทางด้านสมุนไพรไทย 2)ผู้ใช้ทั่วไปสามารถทำการค้นหาและดูรายละเอียดข้อมูล สมุนไพรไทย เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ โปรแกรม ภาษา PHP ระบบจัดการฐานข้อมูล MySQL และ phpMyAdmin ภายใต้ระบบปฏิบัติการ Microsoft Windows XP หรือ Unix ผลการประเมินความพึงพอใจจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนและผู้ใช้ ทั่วไปจำนวน 15 คน จากการประเมินโดยรวมของระบบพบว่า ค่าเฉลี่ยของผู้เชี่ยวชาญอยู่ที่ 4.21 (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.58) และค่าเฉลี่ยของผู้ใช้ทั่วไปอยู่ที่ 4.21 (ค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57) ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าระบบที่ พัฒนาขึ้นนั้นอยู่ในระดับดี สามารถนำไปใช้งานได้จริง

คำสำคัญ: ฐานข้อมูลสมุนไพร, ความหลากหลายทางชีวภาพ, สมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรค

¹ อาจารย์, ² นักวิชาการศึกษา, สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ 33000

¹ Lecturer, ² Academic staff, Business Computer, Faculty of Business Administration and Accounting, Sisaket Rajabhat University, Sisaket Province, 33000

Abstract

This research aims to 1) study the biodiversity of herbs used for food and medicine which are available along economic tourism routes in Sisaket, 2) study the uses of herbs for food and medicine which are available along economic tourism routes in Sisaket 3) Develop a database of herbal biodiversity for food and medicinal which are available along economic tourism routes in Sisaket. The scope of the research area is in Sisaket Province. The population are officials of District agricultural development center, foresters, district sanitarians, communities, schools, temples, local herb scholars in Sisaket. The samples were purposively selected. The methodology of the study mainly focused on participatory action research (PAR) which was community-based research. The data was collected qualitatively and the tools used were community context recording form, interview form, voice recording, group discussion recording form, observation form. The data was analyzed by using Descriptive Statistics. The results presented that 1) studying biodiversity of herbs for food and medicine which are available along economic tourism routes in Sisaket in dry season and rainy season found 287 species of herbs, 2) studying the uses of herbs for food and medicine in Phusing District, Sisaket Province found that there were 287 herbs which each spicy could be used as food and medicine 3) database of herbal biodiversity for food and medicinal which are available along economic tourism routes in Sisaket was developed. The database users are 2 main groups; 1) those who are able to add, delete, improve, and search information about Thai herbs, and 2) those who generally search and look for information of Thai herb. The tools used to develop the database were PHP, MySQL and phpMyAdmin on Microsoft Windows XP or Unix. The average of satisfaction from 5 experts and 15 users are at 4.21 (with SD at 0.58) and 4.21 (with SD at 0.57) respectively which can be concluded that the database was developed well and practically.

Keywords: Herb Database, biodiversity, herbs for food and medicine

บทนำ

ประเทศไทยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพแห่งหนึ่งของโลกมีทรัพยากรที่ทรงคุณค่ามีประโยชน์ทั้งด้านการแพทย์ การเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมรวมทั้งด้านชีววิทยาพื้นฐาน ทรัพยากรเหล่านี้มนุษย์ได้นำมาเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ส่งผลให้เกิดการลดจำนวนของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายของชนิด ความหลากหลายทางระบบนิเวศและความหลากหลายพันธุกรรม ทำให้พืชและสัตว์ในประเทศไทยสูญพันธุ์ นอกจากนี้ยังมีการบุกรุกทำลายป่า เพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตรกรรมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ทำให้เกิดทำลายถิ่นอาศัยซึ่งอาจประเมินคุณค่าของทรัพยากรชีวภาพที่สมบูรณ์ไป ยิ่งกว่านั้นคือการสูญเสียด้วยยารักษาโรค สายพันธุ์พืช สายพันธุ์สัตว์ ตลอดจนสายพันธุ์จุลินทรีย์ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งใน 76 จังหวัดของประเทศไทย ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ 8,840 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 1.44 ล้านคน มากเป็นอันดับที่ 9 ของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่พูด ภาษาถิ่นอีสาน ภาษาเขมร (เขมรสุง)

และ ภาษากวย (กวย, โกย, ส่วย) จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่างๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ได้แก่พวกส่วย ลาว เขมร และเยอ แบ่งการปกครองออกเป็น 22 อำเภอ 206 ตำบล และอีก 2,411 หมู่บ้าน และในด้านทรัพยากรป่าไม้ลักษณะป่าไม้ของจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นป่าโปร่งประกอบด้วยป่ายาง ไม้เต็ง ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้กระบาก และไม้เบญจพรรณ จังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ป่าไม้แยกเป็นป่าอนุรักษ์ (3 แห่ง 472,075 ไร่) ป่าสงวน (4 ป่า 92,042 ไร่) ป่าชุมชน (อยู่ในเขตป่าสงวน 25,621 ไร่, ป่าไม้ 1,845 ไร่, ป่าสาธารณะประโยชน์ 7,094 ไร่) ป่าเศรษฐกิจ (Zone E: 825,246 ไร่) พื้นที่ป่าไม้ที่สมบูรณ์ร้อยละ 11.67 และยังมีเชื่อมโยงไปยังเส้นทาง นครวัด-นครธม โดยใช้ถนนสาย 67 (ช่องสง่า-อัลลองเวง-เสียมราฐ) ระยะทางเพียง 135 กิโลเมตร มีจุดผ่านแดนถาวรที่ใช้ในการค้าขายระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ คือ จุดผ่านแดนถาวรช่องสง่า ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ เป็นหนึ่งในสามอำเภอของจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชา ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งการ

คำ การลงทุน และการท่องเที่ยวในอนาคต โดยการสร้าง เมืองใหม่ของสงขลา เพื่อเป็นสถานที่สำหรับรองรับการค้าขาย แลกเปลี่ยนระหว่าง 2 ประเทศ จากการศึกษาเบื้องต้นของสภาพป่าจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า สภาพโดยทั่วไปยังคงมีไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิดและไม้พื้นล่างค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งถือได้ว่ามีคุณค่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในด้านนิเวศวิทยาของป่า ซึ่งมีคุณประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และมีโครงการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้มีพระราชเสาวนีย์ สรุปความว่า “ที่นี้มีปัญหาเรื่องดินเป็นดิน จึงขอให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดินพิจารณาช่วยเหลือราษฎร” และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จ ไปทอดพระเนตร การดำเนินงานโครงการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์ และมีพระราชกระแสให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องพิจารณาจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมให้กับราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านบริเวณพื้นที่รอบศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ให้มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรและอุปโภค-บริโภคอย่างเพียงพอ รวมทั้งให้พิจารณาช่วยเหลือและส่งเสริมอาชีพให้กับราษฎรเพื่อให้มีรายได้เสริมและมีความเป็นอยู่ที่ดี วันที่ 26 ธันวาคม 2548 จึงเป็นที่มาให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและตลอดจนการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามเส้นทาง จังหวัดศรีสะเกษ ให้กับชุมชน โรงเรียน ครู นักเรียน นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดสู่เทคโนโลยีสารสนเทศ ไว้กับคนอนุชนรุ่นหลังที่ยั่งยืนต่อไป

วิธีการดำเนินงานวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลอย่างต่อเนื่องในพื้นที่วิจัย อีกทั้งมีทีมนักวิจัยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ทำงานวิจัยร่วมกับ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ศูนย์เกษตรโครงการพระราชดำริ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ จังหวัดศรีสะเกษ มาโดยตลอด จึงส่งผลให้การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่การวิจัยมีการสร้างความสัมพันธ์คุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายทั้งในการเข้าร่วมกิจกรรม ประชุมแลกเปลี่ยนมาโดยตลอด โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและเป็นทางการ การสนทนากลุ่ม การจัดอบรม การจัดทำแหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพร ถ่ายทอดองค์ความรู้และในรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน มหาวิทยาลัย นักวิจัย โรงเรียน ครู นักเรียน

และผู้สนใจ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสืบทอดในวิถีชีวิตต่อไป ในการศึกษาครั้งนี้ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ซึ่งคณะผู้วิจัยได้วางแผนและดำเนินการวิจัยเป็นกระบวนการขั้นตอน การศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยศึกษาพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ และการกำหนดประชากรเป็นกลุ่ม ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ องค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ราษฎรผู้รู้ ชาวบ้าน มหาวิทยาลัย นักวิจัย โรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาการเกษตรเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ชุมชน โรงเรียน วัด ราษฎรผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) นำเสนอตามลำดับดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้ออกเอกสาร ตำรา หนังสืออินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในชุมชน 2) ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) 3) แบบบันทึกและเทปบันทึกเสียงในการจัดเวทีประชาคมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดเวทีประชาคมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคที่ได้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) แบบสัมภาษณ์ เน้นการสัมภาษณ์ แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการโดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview guide) ในด้านการนำพืชสมุนไพรที่นำมาใช้เป็นอาหารและการรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และแบบสนทนาแบบเจาะลึกในบางประเด็น เช่น เรื่องการนำพืชสมุนไพรที่นำมาใช้เป็นอาหารและการรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมบอกวิธีที่การนำมาใช้เป็นอาหารและการรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมวิธีที่นำมาใช้ประโยชน์ เช่น สูตรและสรรพคุณการทำอาหาร สูตรและสรรพคุณการทำยาสมุนไพร การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยมีกระบวนการขั้นตอนใน การสร้างเครื่องมือประกอบด้วย 8 ส่วน ดังนี้ คือ 1)ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและโครงสร้างงานวิจัย 2)กำหนดขอบเขตเนื้อหา ที่จะมาสร้างแบบสอบถาม แบบสนทนาแบบเจาะลึก 3)ดำเนินการสร้างเครื่องมือ 4)ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ราษฎรผู้รู้ ชาวบ้าน ด้านสมุนไพร 5) ทดลองใช้เครื่องมือ 6) ปรับปรุงเครื่องมือตามเกณฑ์ที่วางไว้ 7)จัดทำระบบฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) โดยคณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทำการตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า ได้แก่ มิติบุคคล มิติสถานที่

และทำการสรุปผลข้อมูล โดยผู้วิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะตามความเหมาะสมดังนี้ตอนที่ 1 นำตัวอย่างพืชสมุนไพรที่สำรวจพบมาตรวจสอบชนิดโดยอาศัยเอกสารรูปวิธาน (Key) ตามหนังสือ Flora of Thailand หรือเทียบรูปจากหนังสือต่างๆ ได้แก่ สมุนไพร ตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพโดยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง (Content Analysis) ซึ่งเป็นกรวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเน้นเนื้อหาที่ปรากฏในข้อความหรือสาระอย่างเป็นระบบ

ผลการทดลอง

1) ผลจากการสำรวจความต้องการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ ด้วยการเดินป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา ชายแดนช่องสง่า อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยทำการสำรวจในฤดูแล้ง และฤดูฝน พบพืชสมุนไพร จำนวน 287 ชนิด

ตารางแสดง ความหลากหลายพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคที่พบจังหวัดศรีสะเกษ

ลำดับที่	ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ชื่อลาว	ชื่อเขมร
1	มะเขากง	<i>Antidesma bunius</i>	Phyllanthaceae	หมากง	ตระมัย
2	หนามแดง	<i>Cetunaresgam tomentosiflora</i> (Blume) ex DC. Jinyang	RABIACEAE	หนามแดง	ระวีร์
3	พลา	<i>Microcos tomentosa</i> Smith.	TILIACEAE	หมากคอม	ประเวียร
4	กาหลง	<i>Bauhinia acuminata</i> Linn.	Fabaceae	กาหลง, ฝา, ส้มลูก	จางรดก
5	มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	EUPHORBIACEAE	มะขามป้อม	กิดดูงเวียร
6	เส้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	Euphorbiaceae	เว้าอัย	กำปงหม
7	ราชคึก	<i>Broussa javanica</i> (L.) Merr.	Simaroubaceae	เพี้ยพาน	ฮันเสียวมอง
8	กำจายตัน	<i>Terminalia triptera</i> Stapf.	MELIACEAE	หมากกระจาย	ควาวเวียร ควาวปิสรา

ภาพที่ 1 แสดงจำนวนพืชสมุนไพรที่สำรวจพบ
ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 287 ชนิด

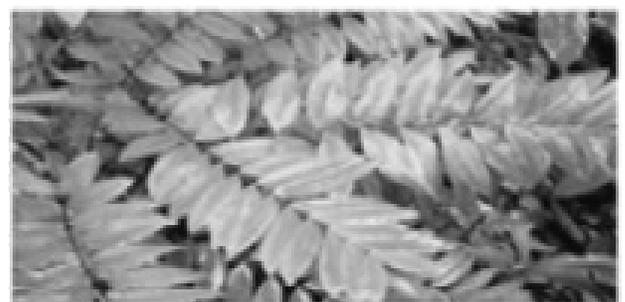
ภาพที่ 2 แสดงการเดินป่าสำรวจพืชสมุนไพร
ของนักวิจัยร่วม เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้
เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ปราชญ์ด้านสมุนไพร
ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา
จังหวัดศรีสะเกษ

2) ผลจากการศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสิ่งหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ควรมีการศึกษาบริบทของพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชื่อมโยงความมาของข้อมูลที่ทำการศึกษา ในที่นี้มี 3 แหล่งดังนี้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา ศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์ แหล่งเรียนรู้อุทยาน 100 ปี

ผลการรวบรวมสมุนไพรแล้วจำแนกสมุนไพรออกเป็นประเภท คือที่เป็นอาหาร จำนวน 186 รายการ และที่ได้สรรพคุณทางยาโรค จำนวน 34 ตำหรับที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และจากการสนทนาแบบเจาะลึกจากปราชญ์ด้านสมุนไพร 5 ท่าน และได้ผลสรุปที่จะนำเสนอและให้ปราชญ์ด้านสมุนไพรช่วยแก้ไข ตรวจสอบความผิดพลาด ของชื่อตามท้องถิ่นและตำหรับยา จำนวน 3 ครั้ง และนำข้อมูลที่ได้ไปให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตรวจสอบ แก้ไข ข้อผิดพลาด ชื่อทางด้านวิทยาศาสตร์ ชื่อไทย ชื่อท้องถิ่นและสรรพคุณทางยา จำนวน 3 ครั้ง เพื่อรับรองความปลอดภัยในการใช้เป็นอาหารและรักษาโรค

ภาพที่ 3 แสดงพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหาร
คือ ผักหวานป่า

ภาพที่ 4 แสดงพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาโรค
คือ ปลาไหลเผือกหรือพญารากดำ

ภาพที่ 5 แสดงตำรับยารักษาโรค ของปราชญ์
ด้านสมุนไพร ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

3) ระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทาง
ชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทาง
ท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 6 แสดงภาพรวมของระบบฐานข้อมูลเทคโนโลยี
สารสนเทศสมุนไพรจังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 7 แสดงการใช้งานระบบฐานข้อมูลเทคโนโลยี
สารสนเทศสมุนไพรจังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 8 แสดงการค้นหาสมุนไพร จังหวัดศรีสะเกษ

การประเมินความพึงพอใจต่อระบบฐานข้อมูลของ
ความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็น
อาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิง
เศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ

ตารางแสดงเกณฑ์การให้คะแนนประเมินความ
พึงพอใจต่อระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืช
สมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิง
เศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ

ระดับเกณฑ์การให้คะแนน		ความหมาย
เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ	
มากที่สุด	5	ระบบที่พัฒนามีความพึงพอใจมากที่สุด
มาก	4	ระบบที่พัฒนามีความพึงพอใจมาก
ปานกลาง	3	ระบบที่พัฒนามีความพึงพอใจปานกลาง
น้อย	2	ระบบที่พัฒนามีความพึงพอใจน้อย
น้อยที่สุด	1	ระบบที่พัฒนามีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ภาพที่ 9 แสดงเกณฑ์การให้คะแนนประเมินความ
พึงพอใจต่อระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพ
พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทาง
ท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ

การพิจารณาจากเกณฑ์การให้คะแนน ความพึงพอใจ
ต่อระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืช
สมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิง
เศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ระบบแบ่งออก
เป็น 5 ด้านคือ 1) ด้านความสามารถของระบบตรงกับความต้องการ 2) ด้านความถูกต้องและประสิทธิภาพ 3) ด้าน ความ
สะดวกและง่ายต่อการใช้งานต่อระบบ 4) ด้านความเร็วในการ
ใช้งานระบบ 5) ด้านความปลอดภัยในการใช้งานระบบ โดย
กำหนดเกณฑ์โดยประกอบด้วยมาตราส่วนประเมินค่าเชิงคุณภาพ
5 ระดับและมาตราการวัดอันดับเชิงประมาณ 5 ระดับ ซึ่งมีผลดัง
ตารางที่ 10

ตารางแสดงผลการประเมินความพึงพอใจต่อระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ

ด้าน	ผู้เชี่ยวชาญ		ผู้ใช้งานทั่วไป	
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.
1. ด้านความสามารถของระบบตรงกับความต้องการ	4.20	0.47	4.35	0.54
2. ด้านความถูกต้องและประสิทธิภาพ	4.40	0.48	4.34	0.54
3. ด้านความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานระบบ	4.37	0.80	4.21	0.64
4. ด้านความเร็วในการใช้งานระบบ	4.20	0.53	4.05	0.59
5. ด้านความปลอดภัยในการใช้งานระบบ	3.90	0.63	4.10	0.56
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	4.21	0.58	4.21	0.57

ภาพที่ 10 แสดงสรุปผลการประเมินความพึงพอใจต่อระบบฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศสมุนไพรจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ ประเมินจากความคิดเห็น โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ใช้งาน ทั่วไปมีความพึงพอใจต่อการใช้ระบบ โดยสำรวจความคิดเห็น จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยรวม เท่ากับ 4.21 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 และผู้ใช้งาน ทั่วไปจำนวน 15 คน ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.57 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าระบบที่พัฒนาขึ้นมีความพึงพอใจในระดับดี

อภิปรายผล

การวิจัยในการครั้งนี้ พบว่า จากการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ ที่ศึกษาจากเอกสารและการสำรวจด้วยการเดินป่า ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาเกษตรอำเภอภูสิงห์โครงการพระราชดำริเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอภูสิงห์ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ปราชญ์ด้านสมุนไพร โรงเรียนไพรพัฒนา ครู นักเรียน วัดไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้เวลาเดินป่า 3 วัน พื้นที่จำนวน 3 แห่ง ดังนี้ ศูนย์พัฒนาเกษตรอำเภอภูสิงห์โครงการพระราชดำริ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา

แหล่งเรียนรู้อุทยาน 100 ปี อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ และ ได้ให้สำรวจสมุนไพรเพิ่มเติมในทุกอำเภอ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งพบว่าสมุนไพรส่วนมากเป็นชนิดเดียวกัน และได้ทำการจัดลำดับของสมุนไพรตามเส้นทางพร้อมการติดป้ายบอกชื่อสรรพคุณทางยา และทางอาหาร สมุนไพรที่สำรวจพบในเส้นทางเดิน ซึ่งพบพืชสมุนไพรทั้งหมด จำนวน 287 ชนิด ได้มีการจัดบันทึกตำแหน่งที่พบสมุนไพร พร้อมถ่ายภาพของสมุนไพรประกอบ ซึ่งในขณะที่เดินป่าพบสมุนไพร ปราชญ์อธิบายให้ความรู้ประกอบ และเก็บสมุนไพรบางส่วน มาทำการตรวจสอบยืนยันชื่อภาษาถิ่น จากปราชญ์ ชาวบ้าน ชื่อ ทางวิทยาศาสตร์นักวิชาการเกษตร และนักวิชาการสาธารณสุข พร้อมสรรพคุณทางยา ทางอาหาร ตำรับยาพร้อมสรุปจำนวนสมุนไพร และสรุปผลการวิจัยการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิจัยเชิงคุณภาพจึงได้ศึกษาบริบทของพื้นที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชื่อมโยงความเป็นมาของข้อมูล ที่ทำการศึกษา ในพื้นที่ 3 แหล่งดังนี้ ศูนย์เกษตรภูสิงห์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา แหล่งเรียนรู้อุทยาน 100 ข้อมูลความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจและสนทนากลุ่มและสนทนาแบบเจาะลึกและการตรวจทานของสมุนไพรจากปราชญ์ผู้รู้ ได้ทำการจำแนกสมุนไพรเป็น 2 ประเภทคือ สมุนไพรที่เป็นอาหาร จำนวน 187 ชนิด และด้านยารักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 287 ชนิด และได้ตำรับยาจากสมุนไพรที่สำรวจพบโดยจากปราชญ์ผู้รู้ด้านสมุนไพรซึ่งมีปราชญ์เข้าร่วมครั้งนี้ จำนวน 5 คน ได้ตำรับยาจำนวน 38 ตำรับ 3)พัฒนาระบบฐานข้อมูลของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีผู้ใช้ระบบ จำนวน 15 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พบว่าจากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านสมุนไพรรวมถึงระบบฐานข้อมูลที่มีการนำเสนอข้อมูลทางด้านการใช้ประโยชน์ทางอาหารและทางยารักษาโรคโดยมีความครอบคลุมเนื้อหาทางด้านสมุนไพรทำให้ผู้ใช้สามารถค้นคว้าข้อมูลได้อย่าง รวดเร็วครบถ้วน และมีประสิทธิภาพในระดับดี

สรุป

ผลจากการศึกษาข้อมูลความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจและสนทนากลุ่มและสนทนาแบบเจาะลึก และสรุปผลการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและการรักษาโรคตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้รวบรวมสมุนไพรและสรรพคุณทางยาของสมุนไพรจากการสนทนาแบบ

เจาะลึกจากปราชญ์/ผู้รู้ 3 ครั้ง จากปราชญ์ด้านสมุนไพร ช่วยแก้ไขข้อผิดพลาด และข้อถกเถียง เพื่อนำข้อมูลไปจัดระบบฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคและการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรค โดยมีผู้เข้าร่วมจัดเวทีประชาคม จำนวน 24 คน ได้แก่ นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าหน้าที่เกษตรสุรินทร์ ปราชญ์ผู้รู้ด้านสมุนไพร ผู้นำชุมชน วัดไพรพัฒนา เขียวชน และครู นักเรียนโรงเรียนบ้านไพรพัฒนา โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสมุนไพรต่างๆ พบพืชสมุนไพร จำนวน 287 ชนิด ได้นำข้อมูลสมุนไพรทั้งหมดมาทำการจัดทำเป็นระบบฐานฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศของความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคซึ่งได้จัดทำคู่มือการใช้งาน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของ เห็ด รา พืช และแมลง อื่นๆ เพิ่มเติม
2. ควรมีการขยายพื้นที่ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจให้กับชุมชน ในจังหวัดศรีสะเกษ
3. ควรเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อมูลในระบบฐานข้อมูลในรูปแบบเทคโนโลยีของความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ
4. ควรสร้างเป็นบทเรียนแหล่งเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นอาหารและรักษาโรคตามเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจให้กับชุมชน อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานวิจัย นี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำการช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาทุกท่าน และโครงการบริหารจัดการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาประจำปีงบประมาณ 2557 ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ กรมป่าไม้จังหวัดศรีสะเกษ ปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ปราชญ์ด้านสมุนไพร โรงเรียนไพรพัฒนา ครู นักเรียน วัดไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ ที่ให้ข้อมูลด้านสมุนไพรและการเดินป่าสำรวจสมุนไพร ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย และขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และหน่วยงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่ได้ให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ อาจารย์ และบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่คอยให้ความสะดวกตลอดมา ขอขอบพระคุณบุพการีและครอบครัว ที่คอยให้กำลังใจ ตลอดจนแก้ไขปัญหาต่างๆ จนทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จเรียบร้อยดี และประโยชน์อันที่เกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ เป็นผลมาจากความกรุณาจากท่านทั้งหลายที่ได้ตั้งกล่าวข้างต้น รวมทั้งเจ้าของเอกสาร ตำรา และงานวิจัยทุกท่านที่ผู้วิจัยได้นำมาข้อมูลมาเพื่อใช้ศึกษา อ้างอิงในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากความกรุณาของทุกท่านดังกล่าวข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- วิสุทธิ ใโปไม้. (2545). ความหลากหลายทางชีวภาพ; ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. สถาบันบัณฑิตวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ (สบวท).ปทุมธานี.
- เพ็ญนภา ททรัพย์เจริญ.(2540).ผักพื้นบ้าน: ความหมายและภูมิปัญญาของสามัญไทย. สถาบันการแพทย์กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกสามะเตือ.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:<http://phakri.Exteen.com>
- โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ;เศรษฐกิจ พอเพียง;แนวพระราชดำริหลักการทรงงาน;หญ้าแฝก;การบริหารจัดการน้ำ.ศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มา : สำนักงานประสานงานโครงการ พื้นที่ ;2556.
- จักรทอง ตั้งจิตเจริญ. (2546). การพัฒนาระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรไทย. สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ที่ทำการตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดศรีสะเกษ. ข้อมูลจังหวัดศรีสะเกษ. อำเภอภูสิงห์; 2555.

สุมนทนา พรหมบุญ, อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (2544). ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พฤศจิกายน หน้า 15-23.

พรรณไม้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ; โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี; มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ; จัดพิมพ์โดย บริษัทยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป. จำกัด จังหวัดอุบลราชธานี; 2556.

สุชาดา กิระนันท์. เทคโนโลยีสารสนเทศสถิติ; ข้อมูลในระบบสารสนเทศ. กรุงเทพฯโรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2541.

โครงการจัดการความรู้ด้านภัยเทคโนโลยีสารสนเทศ, กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (อาน-ไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.ictkm.info>.